

וכדתנא דבי רבי ישמעאל: כל פרישה שנאמרה ונשנית, לא נשנית כולה אלא בשביל דבר אחד שנתחדש בה. כלומר: לעיתים נכתבים דברים שאין בהם חידוש בצירוף לחידוש.

שואלת עוד הגמרא: ורבי אליעזר האי "בה" — שדרש ממנה רבי עקיבא שצריך לידע באיזה חטא הוא חטא — מאי עביד ליה?

כדי ללמד: פרט למתעסק בדבר היתר ובא לידו איסור, ולא נתכוין לגופה של זו שהוא פטור מן הקרבן, וכגון נתכוין לחתוך⁽¹⁾ את הירק התלוש שלפניו וחתך את הירק המחובר שהיה אף הוא לפניו, או כגון שנתכוין לאשתו והיתה אף אחותו עמו במיטה, ונשמטה אשתו ובאה אחותו תחתיה,⁽²⁾ ואיזה הוא חייב: נתכוין לחתוך והיה סבור שהוא תלוש ונמצא מחובר, או שהיה סבור שמלאכה זו מותרת, שמכל מקום לזו שאכן עשה נתכוין מתחילה, וכן בא על אחותו ונתכוין לגוף זה שסבור היה

והביא, אמר רחמנא. ומשמע, על הטא כל שהוא, ואפילו אינו יודע מהו, חייב להביא קרבן חטאת.

אבל הטא, בטומאת מקדש, מכדי, הרי כתיב [ויקרא ה] "או נפש אשר תגע בכל דבר טמא", שבכלל זה נכללים כל הטמאים, אם כן, זה שהוסיף ואמר הכתוב "או בניבלת שרין טמא" למה לי? שמע מינה, שבא הכתוב לומר כי לגבי טומאת מקדש, בעינין עד ידע בתחילה אי בשרין איטמי אי בניבלה איטמי.

ורבי עקיבא, החולק על רבי אליעזר, סובר שאין להביא מכאן ראיה. כי אידי דבעי למיכתב נבלת בהמה ונבלת חיה [או נבלת חיה טמאה או נבלת בהמה טמאה] לברבי [בברייתא לעיל ז א], "רבי אומר: אקרא אני חיה, בהמה למה נאמרה?" — לפיכך כתיב נמי: "או נבלת שרין טמא".

יט-א

ב. כתב רבי עקיבא איגר בתשובה [קמא סימן ח]: ונראה לי דבר חדש, דמה דממעטינן מ"אשר חטא בה" פרט למתעסק, לא דמתעסק לא נעשית העבירה כלל, אלא דמיקרי עבירה בשוגג, ואך בשוגג כי האי ממעטינן מאשר חטא בה דפטור מקרבן, אבל מכל מקום מיקרי שגגת איסור ... וראיתי ב"מקור חיים" שהקשה: בלא ידע דחמץ בביתו, אמאי נקטו הפוסקים דהוי שגגת עבירה, הא הוא "מתעסק", דלא ידע כלל דחמץ בביתו; ונדחק לחלק בין עבירה שיש בה מעשה, לאין בה מעשה; ולענ"ד עיקר, ד"מתעסק" מקרי גם כן עבירה, אלא דלא חייבה התורה חטאת עליו, [וראה ב"קובץ שיעורים" חלק ב סימן כג, שהביא כן מדברי רש"י

1. הרמב"ן הרשב"א והר"ן הביאו בשם רש"י "נתכוין להגביה" ולא "נתכוין לחתוך" כפי שהוא לפנינו; אבל התוספות הביאו משמו, כפי שהוא לפנינו.

וראה עוד בתוספות שחלקו על ביאורו של רש"י בענין "מתעסק"; ולדעתם: כסבור שהיא אחותו נקרא "מתעסק", [אלא שבעריות אין פטור מתעסק, כמבואר בהערה לקמן]; וכן אכל חלב כסבור שהוא שומן נקרא "מתעסק".

2. א. נתבאר על פי רש"י; והתוספות כתבו עליו שלא היה לו להזכיר עריות, מאחר שבהם הוא חייב אפילו כשהוא מתעסק, היות ונהנה, וכפי שנתבאר בגמרא כריתות יט ב.

אשתו היא.

כאן שבה הגמרא לפרש מאי בינייהו דרבי אליעזר ורבי עקיבא, ומביאה שיטה אחרת בביאור דבריהם:

ורבי יוחנן אמר: אכן אין מחלוקת לדינא ביניהם, אלא **משמעות דורשין** בלבד הוא **דאיכא בינייהו**. כלומר, דין אחד דורשים הם, זה מפסוק זה, וזה מפסוק אחר.

וכן אמר רב ששת: משמעות דורשין איכא בינייהו, שהרי מצינו דרב ששת מחליף דרבי אליעזר לרבי עקיבא ודרבי עקיבא לרבי אליעזר, פעמים שהיה שונה את דברי רבי אליעזר במשנה משמו של רבי עקיבא, ואת דברי רבי עקיבא משמו של רבי אליעזר ולא היה מקפיד בדבר, והוא משום שאין ביניהם חיוב ופטור.

בפסחים לג א ד"ה תאמר].

וחשבתי להביא ראייה ממה דאמרינן ברכות [יט ב]: המוצא כלאים בבגדו פושטו אפילו בשוק, ופסקינן, דאם הוא אינו יודע שהוא כלאים, ויש אחר שרואהו, צריך להגיד לו אפילו בשוק לפושטו; ואמאי, הא כיון דאינו יודע שבבגדו כלאים, הוי מתעסק, וליכא איסור דאורייתא, ומותר משום כבוד הבריות; אלא על כרחך, ד"מתעסק" הוי גם כן איסור דאורייתא, אלא דלא חייבה תורה קרבן עליו; אמנם יש לדחות, דכלאים, דהאיסור הנאת חימום, הוי כמו חלבים ועריות ד"מתעסק" חייב, אך מכל מקום העיקר נראה לי כמו שכתבתי; [ומיהו לגבי שבת, מתעסק הוא היתר גמור, משום ד"מלאכת מחשבת אסרה תורה" כמבואר שם].

ג. **ובשולי המכתב** כתב ליישב על פי דבריו, מה שיש להקשות לפי שיטת התוספות – הובאה בהערה קודמת – בביאור "מתעסק": אם כן, בהעלם מקדש, דהיינו סכר שהוא בית דעלמא, אמאי חייב, הא הוי "מתעסק"? [ויש לעיין אם טעה בדין, שהיה חשוב על מקום מסוים מן המקדש שאינו בדין מקדש, וכגון שהיה טועה בדין לשכות הבנויות בקודש ופתוחות לקודש, והיה סבור שהם חול, אם זה מיקרי "העלם מקדש", ואם אף זה בכלל "מתעסק"].

וכתב, דצריך לומר: דוקא לענין חטאת קבועה מיעט הכתוב ד"אשר חטא בה" פרט

למתעסק, אבל לענין עולה ויורד ליכא קרא; ובפרט לפי מה שכתבתי, דמתעסק מקרי שגגת עבירה, אלא דלא חייביה רחמנא חטאת, ואם כן יש לומר, דעולה ויורד חייב; [ומיהו מדברי התוספות כאן בד"ה הרי העלם מקדש, שכתבו, דבהעלם מקדש חייב הוא חטאת קבועה לדעת מי שאינו מחייב בקרבן עולה ויורד, מוכח בפשוטו לא כן; כמתבאר מתוך דברי רבי עקיבא איגר שם].

וב"קהלות יעקב" [שבת סימן לד] ד"ה והנלע"ד, כתב ליישב דהגדר הוא כך:

כל דבר שהאדם עושה מחמת טעות ידיעה חשוב "שוגג", וכל שעושה מחמת טעות ראייה וטביעות עין, זה נחשב "מתעסק"; ולדוגמא, מי שיש לו חוב על ראובן, ותובע את שמעון, הדבר חלוק, שאם עינו הטעתו וסבור שגוף זה הוא ראובן, זה הוא "מתעסק", שהרי אינו יודע עם מי יש לו עסק; אבל כשיודע שזהו שמעון, רק זכרונו הטעהו וסבור ששמעון הוא החייב לו, זהו "שוגג", דעל כל פנים יודע עם מי הוא עסק.

וכי האי גוונא גבי מקדש, אילו הכיר את בית המקדש ואת בית הכנסת שלו, ועל פי טעות בטביעות עיניו עינא נדמה לו על בית המקדש שזהו בית הכנסת, היה נחשב "מתעסק", אבל זה רחוק המציאות, דהא אין בונים בית כנגד בית המקדש. אלא הטעות היתה בכך ששיער בעצמו

בעא מיניה רבא מרב נחמן לפי דעת הפוטרים על העלם מקדש:

אם העלם זה [טומאה] וזה [מקדש] בידו, כלומר: אם כשנכנס למקדש נעלם ממנו הן הטומאה שהוא חייב על העלמתה, והן המקדש שהוא אינו חייב על העלמתה, מהו שיתחייב קרבן עולה ויורד?

אמר ליה רב נחמן לרבא הרי העלם טומאה בידו, וחייב!

ומקשינן: **אדרבה, נאמר: הרי העלם מקדש**

בידו, ופטור. (3)

אמר רב אשי: חזינן נראה ונבדוק:

אי מטומאה קא פריש, אם כשהודיעוהו על הטומאה תוהה הוא על שנכנס, הרי העלם טומאה בידו, כלומר, התברר הדבר שמשום העלם טומאתו הוא שנכנס למקדש, וחייב.

ואי ממקדש קא פריש, אם כשהודיעוהו שמקדש היה ולא הזכירוהו שטמא היה תוהה הוא על שנכנס, הרי העלם מקדש בידו, אם כן התברר שמשום העלם ידיעת המקדש נכנס, ופטור. (4)

3. כתבו התוספות בשם רבינו תם, שאינו פטור — כשהעלם זה וזה בידו, או שהעלם מקדש לבד בידו — אלא מקרבן עולה ויורד, אבל חטאת קבועה הרי הוא חייב כשאר חייבי חטאות, שהרי אף ביאת מקדש זדונה כרת, וכל שזדונה כרת חייב חטאת; ומכל מקום הוכיח רבינו תם, דבאופן שאין לו ידיעה בתחילה, הרי הוא פטור מקרבן עולה ויורד ואף בחטאת קבועה אינו חייב, ופירשו את הטעם "התם ודאי מיפטור לגמרי, שלא יהא חמור אין בה [ידיעה בתחילה] ויש בה [ידיעה בסוף]; שאף הדל מביא בהמה, מיש בה [ידיעה בתחילה] ויש בה [ידיעה בסוף]; שאין הדל מביא בהמה".

והקשו התוספות על דבריו: דלישנא דקאמר הכא ד"פטור" [ולא כלשון המשנה "אינו חייב על העלם מקדש"], משמע דפטור לגמרי. על כן נראה דפטור לגמרי משום דהוי "דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש [אי אתה יכול להחזירו לכללו, עד שיחזירנו הכתוב לכללו בפירושו]", כדאמרין לקמן בפרק שלישי גבי שבועת העדות.

4. הקשו התוספות: תימה, מנא ידעינן?! אי

שזהו בית הכנסת, או שהיה מבלי משים ועיון, או משום שלא הכיר בית המקדש מעולם, וכשנכנס לבנין זה יודע שזהו הבית שמכויין לו, אלא שטובר שהוא בית הכנסת, וכי האי גוונא לאו "מתעסק" הוא, אלא "שוגג", ומשום הכי שפיר חייב קרבן; וההיא ד"מתעסק בחלבים ועריות חייב, שכן נהנה", ובלא האי טעמא הוי "מתעסק" היינו בגוונא שהיה מכיר מתחילה את השומן שהוא שומן והחלב שהוא חלב, ואחר כך טעה בהכרתו, ונדמה לו על החלב שהוא זו שמכירו לשומן; אי נמי: אפילו לא הכירן מעולם, רק שמתוך טביעות עין הכריע שזה שומן, זה מיחשב שפיר "מתעסק" דפטור בכל התורה, ורק חייב משום שכן נהנה; ואכתי הדברים צריכין בדיקה ועיון, וכתבתי רק להעיר; [והנה מה דלא הוקשה להם מ"העלם קודש" הוא משום שהוא דומה למתעסק בחלבים שחייב משום שכן נהנה, וכמבואר בתשובה שם; אלא דיש לעיין: בהעלם טומאה נמי הוה מתעסק, שהרי בפשוטו הגדר הוא שאסור להכניס את הטמא למקדש, ואיסור זה הוא על הטמא עצמו, ואם כן כשלא ידע בטומאתו וחושב שהוא מכניס את הטהור, לכאורה הוה ליה "מתעסק" לדעת התוספות, וצריך תלמוד].

אמר תמה ליה רבינא לרב אשי:

האיך נאמר דאי ממקדש קא פריש הרי הוא פטור, והרי כלום פריש ממקדש אלא משום טומאה, כלומר: הרי ודאי שאינו תוהה על הראשונות בדיעת המקדש לכד, כי מה בכך שמקדש הוא, כיון שאינו יודע שהוא טמא; ואם תוהה הוא, הרי ודאי שהוא משום שמתוך כך שם אל לבו ונזכר שטמא היה ולכן תוהה הוא, ואם כן הרי תהייתו היא גם משום הטומאה —

והאיך נאמר דאי מטומאה קא פריש הרי הוא חייב, והרי: כלום פריש מטומאה, אלא משום מקדש, שהרי מה שטמא הוא אינה סיבה לתהות אלא משום ששם אל לבו ונזכר שמקדש הוא, ואם כן מחמת שניהם הוא תוהה —

אלא לא שנא, ובכל אופן הרי הוא פטור.⁽⁵⁾

תנו רבנן: אם היו לפניו שני שבילין, האחד טמא כלומר: יש בו מת, והוא מושכב באופן שכל המהלך בשביל ודאי נטמא, ואחד טהור שאין בו מת כלל, ואין ידוע איזה מהם הוא הטהור ואיזה הוא הטמא —

והלך אדם בשביל הראשון ולא נכנס לאחריו למקדש, והלך עוד בשני ונמצא שידוע הוא בודאי שטמא הוא אם מחמת הראשון אם מחמת השני, ונכנס לאחר מכן למקדש, הרי זה חייב, שהרי בטומאה נכנס למקדש, כי טמא הוא אם מחמת הראשונה אם מחמת השניה.

ואפילו אם הלך בשביל הראשון וספק הוא לו אם טמא הוא, כי אינו יודע אם השביל שהלך בו הוא השביל הטמא, ונכנס למקדש, ומשיצא הזה ושנה [היזה מי חטאת בשלישי ובשביעי] וטבל, ורק אחר כך הלך בשביל השני ונכנס, הרי הוא חייב, כי הרי ודאי הוא שנכנס למקדש בטומאה, אם מחמת

כהתוספות, שהרי רבינא השוה את הכל לשניהם שכוחין בשוה, ומנין שהוא פטור, ומשמע דלרב אשי הוא פטור כששניהם שכוחים בשוה, ומודה לו רבינא, וחלוק הוא על בירורו של רב אשי בלבד, דאף לאחר הבירור הוי כשניהם שכוחין בשוה].

5. כן פירש רש"י, והיינו משום דדברי רב נחמן נדחו משום קושייתו של רב אשי, ומבאר רש"י דרב אשי פשיטא ליה שאם אין אנו יכולים להכריע, כי אז הוא פטור כיון שאף העלם מקדש בידו; ומה שאמר רב אשי שיש להכריע מחמת מה נכנס, הרי נדחו דבריו משום קושייתו של רבינא, ואם כן לעולם הוא כהעלם זה וזה בידו, והרי פטר רב אשי; וראה בהערה לעיל

משום דאמרו ליה "טמא אתה" ופירש, דילמא אי הוו אמרו ליה נמי "מקדש הוא" היה פירש; ואי דאמרו ליה מעיקרא "מקדש הוא" ולא פירש, דילמא אי הוו אמרו ליה נמי "טמא אתה" לא הוה פריש, אלא [דוקא] השתא דאמרו ליה תרוייהו פריש.

ונראה, דרב אשי לא בא לפשוט הבעיא, אלא בא לפרש, שפעמים יש לברר איזה שכוח ממנו יותר, כגון דנישיליה אי מחמת טומאה הוה מידכר אמקדש, ומחמת מקדש לא הוה מידכר אטומאה, אם כן הוי העלם טומאה בידו, ואם להיפך, הוי העלם מקדש בידו, ואם שניהם שכוחין בשוה, בהא ודאי מיבעיא לן; [ולכאורה ממה שכתב רש"י בדברי רבינא שאמר "אלא לא שנא" דממילא הוא פטור, משמע דלא

כניסה הראשונה, אם מחמת כניסה שניה.

רבי שמעון פוטר כשהזה, ושנה, וטבל בין כניסה ראשונה לשניה. כי על אף שודאי הוא שנכנס למקדש בטומאה, אם מחמת הליכתו הראשונה והכניסה שלאחריה, ואם מחמת ההליכה השניה והכניסה שלאחריה, מכל מקום, הרי לא קדמה לשום כניסה ידיעה ודאית שהוא טמא, שהרי ספק הוא לו אם טמא הוא. ואף שהלך בשניהם, ובודאי נטמא, הרי נטהר מן ההליכה הראשונה, ועדיין ספק הוא לו.⁽⁶⁾

ורבי שמעון בן יהודה פוטר בכלן. כלומר, אף באופן הראשון **משום רבי שמעון**; שלא כתנא קמא דברייתא הסובר שלא פטר רבי שמעון אלא באופן שני.

ומקשינן: האמנם **בכולן** פוטר רבי שמעון לדעת רבי שמעון בן יהודה?!?

יט-ב ואפילו בקמייתא [ואף באופן הראשון]. והרי באופן הראשון שלא נטהר מן ההליכה הראשונה עד שהלך גם בשניה, הרי **ממה**

נפשך טמא הוא, וידועה לו טומאתו קודם שנכנס, ולמה ייפטר!?

אמר תירץ רבא: לעולם באופן הראשון שבדברי תנא קמא, לא נחלק רבי שמעון אפילו לדעת רבי שמעון בן יהודה, שהרי יודע הוא בודאי שטמא הוא —

אלא **הכא במאי עסקינן**. כלומר: האופן שבו נחלקו תנא קמא אליבא דרבי שמעון ורבי שמעון בן יהודה אליבא דרבי שמעון, באופן אחר הוא שנחלקו: (1)

כגון שהלך בראשון ולא נכנס, והלך בשני ונכנס, **ובשעה שהלך בשני, שכח שהלך בראשון**, ובאופן זה סובר תנא קמא אליבא דרבי שמעון שהוא חייב, ואף שלרבי שמעון יש לנו לפוטרו וכמו בהזה ושנה, היות וקודם הכניסה המחייבת לא היתה לו ידיעה ודאית אלא ידיעת ספק טומאה, שהרי את ההליכה הראשונה אינו זוכר — ומשום **דהויא ליה "מקצת ידיעה"** ולא "ידיעת ספק" —

בשם התוספות.

6. לקמן בעמוד ב מקשה הגמרא על דברי תנא קמא למה הוא חייב, והרי יש לנו לפוטרו כדברי רבי שמעון! ומשני: אמר רבי יוחנן: כאן עשו ספק ידיעה כידיעה.

וריש לקיש אמר: הא מני רבי ישמעאל היא, דאמר לא בעינן ידיעה בתחילה.

1. כן נראה בפשוטו מדברי רש"י, שאין הגמרא מפרשת את האופן הראשון — שפטר בו תנא קמא משמיה דנפשיה — בדרך אחרת, אלא את

מה שאמר רבי שמעון יהודה "בכולן" זה עולה על אופן אחר, שלדעת תנא קמא אליבא דרבי שמעון באופן זה מודה רבי שמעון שהוא חייב, ולרבי שמעון בן יהודה אליבא דרבי שמעון הרי הוא פטור, והיינו שכתב רש"י "תנא קמא סבר: תנא קמא אליבא דרבי שמעון"; וכן משמע לשון הגמרא דמקשה "ואפילו בקמייתא" דמזה משמע, שלמסקנא לא פליג אקמייתא, אלא על אופן אחר הוא שנחלק, ואם היתה באה הגמרא לפרש את דברי תנא קמא עצמם באופן אחר, היתה מקשה הגמרא "ואמאי..."; וראה בריטב"א שהקשה: דהוה ליה לגמרא למימר "חסורי מחסרא והכי קתני", וראה מה שכתב